

Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a cincea)

24 noiembrie 2022*

„Trimitere preliminară – Articolul 47 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene – Protecție jurisdicțională efectivă – Normă de procedură națională care prevede că o acțiune prin care se contestă conformitatea unei dispoziții naționale cu dreptul Uniunii este lipsită de obiect în cazul în care dispoziția este abrogată în cursul procedurii”

În cauza C-289/21,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Administrativen sad Sofia-grad (Tribunalul Administrativ din Orașul Sofia, Bulgaria), prin decizia din 5 aprilie 2021, primită de Curte la 5 mai 2021, în procedura

IG

împotriva

Varhoven administrativen sad,

CURTEA (Camera a cincea),

compusă din domnul E. Regan, președinte de cameră, și domnii D. Gratsias (raportor), M. Ilešič, I. Jarukaitis, și Z. Csehi, judecători,

avocat general: domnul M. Campos Sánchez-Bordona,

grefier: doamna R. Stefanova-Kamisheva, administratoare,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 6 aprilie 2022,

luând în considerare observațiile prezentate:

- pentru IG, de G. Chernicherska și A. Slavchev, avocați;
- pentru Varhoven administrativen sad, de A. Adamova-Petkova, T. Kutsarova-Hristova și M. Semov;
- pentru guvernul polonez, de B. Majczyna, în calitate de agent;
- pentru Comisia Europeană, de F. Erlbacher și G. Koleva, în calitate de agenți,

* Limba de procedură: bulgara.

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 16 iunie 2022,

pronunță prezenta

Hotărâre

- 1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolului 47 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (denumită în continuare „carta”).
- 2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între IG, pe de o parte, și Varhoven administrativen sad (Curtea Administrativă Supremă, Bulgaria), pe de altă parte, în legătură cu repararea prejudiciului pretins suferit de IG ca urmare a unei decizii a acestei instanțe naționale prin care s-a constatat că acțiunea introdusă de IG împotriva unei dispoziții normative naționale a rămas fără obiect în urma modificării dispoziției atacate.

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

- 3 Articolul 9, intitulat „Contorizarea”, din Directiva 2012/27/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2012 privind eficiența energetică, de modificare a Directivelor 2009/125/CE și 2010/30/UE și de abrogare a Directivelor 2004/8/CE și 2006/32/CE (JO 2012, L 315, p. 1) prevede:

„(1) Statele membre garantează că, în măsura în care este posibil din punct de vedere tehnic, rezonabil din punct de vedere financiar și proporțional în raport cu economiile de energie potențiale, consumatorii finali de energie electrică, gaze naturale, încălzire centralizată, răcire centralizată și apă caldă menajeră sunt dotați cu contoare individuale la prețuri competitive, care reflectă exact consumul real de energie al consumatorilor finali și care furnizează informații despre timpul efectiv de utilizare.

Astfel de contoare individuale la prețuri competitive se pun totdeauna la dispoziție în cazul în care:

- (a) se înlocuiește un contor existent, cu excepția situației în care acest lucru nu este posibil din punct de vedere tehnic sau nu este rentabil în raport cu economiile potențiale estimate pe termen lung;
- (b) se face o nouă conexiune într-o clădire nouă sau atunci când o clădire este supusă unor renovări majore, în conformitate cu dispozițiile Directivei 2010/31/UE [a Parlamentului European și a Consiliului din 19 mai 2010 privind performanța energetică a clădirilor (JO 2010, L 153, p. 13)].

[...]

(3) [...]

În cazul în care clădirile cu mai multe apartamente sunt alimentate de la rețele de termoficare sau răcire centralizată sau în cazul în care prevalează sistemele comune proprii de încălzire sau răcire pentru astfel de clădiri, statele membre pot introduce norme transparente privind repartizarea costurilor pentru consumul de energie termică sau de apă caldă în astfel de clădiri, în vederea asigurării transparenței și a corectitudinii contabilizării consumului individual. După caz, astfel de norme includ orientări privind modalitatea de repartizare a costurilor pentru energia termică și/sau apa caldă utilizată, după cum urmează:

- (a) apă caldă menajeră;
 - (b) energie termică distribuită de instalația clădirii și în scopul încălzirii zonelor comune (în cazul în care casa scării și coridoarele sunt echipate cu corpuri de încălzire);
 - (c) în scopul încălzirii apartamentelor.”
- 4 Articolul 10 din această directivă privește, potrivit titlului său, „Informații privind facturarea”.

Dreptul bulgar

Legea privind energia

- 5 Articolul 155 din zakon za energetikata (Legea privind energia, DV nr. 107 din 9 decembrie 2003), în versiunea aplicabilă litigiului principal, prevede:

„(1) [...] Consumatorii care consumă energie termică într-o clădire aflată în coproprietate plătesc energia termică consumată în unul dintre următoarele moduri, la alegere:

1. [...] în 11 rate lunare forfetare și o rată lunară de regularizare;
2. în rate lunare calculate pe baza consumului prevăzut pentru clădire și o rată lunară de regularizare;
3. în funcție de consumul real.

(2) [...] Întreprinderea de distribuție a energiei termice sau furnizorul de energie termică facturează cantitatea de energie termică consumată pe baza consumului efectiv cel puțin o dată pe an.

(3) [...] Normele pentru stabilirea consumului preconizat și pentru compensarea sumelor plătite în raport cu energia termică efectiv consumată pentru fiecare consumator sunt stabilite prin [decret] [...]”

Decretul privind rețeaua de termoficare

- 6 Articolul 61 alineatul (1) din naredba n° 16-334 g. za toplocnabdyavaneto (Decretul nr. 16-334 privind rețeaua de termoficare) din 6 aprilie 2007 (DV nr. 34 din 24 aprilie 2007), în versiunea aplicabilă litigiului principal (denumit în continuare „Decretul privind rețeaua de termoficare”), prevedea:
- „[...] Repartizarea consumului de energie termică într-o clădire aflată în coproprietate se efectuează [...] în conformitate cu cerințele prezentului decret și ale anexei la acesta.”
- 7 Anexa la Decretul privind rețeaua de termoficare stabilea metoda de calcul al repartizării consumului de energie termică în clădirile aflate în coproprietate.

Codul de procedură administrativă

- 8 Articolul 156 din administrativnoprotsesualen kodeks (Codul de procedură administrativă) (DV nr. 30 din 11 aprilie 2006), în versiunea aplicabilă litigiului principal (denumit în continuare „Codul de procedură administrativă”), prevede:
- „(1) [...] [C]u acordul celorlalți pârâți și al părților interesate cărora actul atacat le este favorabil, autoritatea administrativă poate retrage actul atacat în tot sau în parte sau poate adopta actul a cărui adoptare a fost refuzată.
- (2) Pentru retragerea actului după prima ședință de judecată este necesar de asemenea consimțământul reclamantului.
- (3) Actul retras poate fi emis din nou numai în cazul unor circumstanțe noi.
- (4) În cazul în care acțiunea împotriva actului este însoțită de o cerere de daune interese, procedura continuă în legătură cu această cerere.”
- 9 Articolul 187 din Codul de procedură administrativă prevede:
- „(1) Acțiunile împotriva actelor normative de punere în aplicare nu sunt supuse niciunui termen.
- (2) Este inadmisibilă o acțiune împotriva unui act normativ după o primă acțiune pentru aceleași motive.”
- 10 Articolul 195 din acest cod prevede:
- „(1) Se consideră că un act normativ de punere în aplicare a fost anulat de la data intrării în vigoare a hotărârii judecătorești.
- (2) Consecințele juridice ale unui act normativ care a fost declarat nul sau susceptibil de a fi anulat se stabilesc din oficiu de autoritatea competentă în termen de cel mult trei luni de la intrarea în vigoare a hotărârii judecătorești.”
- 11 Potrivit articolului 204 alineatul (3) din codul menționat, atunci când prejudiciile sunt cauzate de un act administrativ retras, instanța sesizată cu acțiunea în despăgubire constată nelegalitatea acestuia.

12 Articolul 221 alineatul (4) din același cod are următorul cuprins:

„În cazul în care autoritatea administrativă, cu acordul celorlalți părți, retrage actul administrativ sau adoptă actul a cărui adoptare a fost refuzată, [Varhoven administrativen sad (Curtea Administrativă Supremă)] anulează, ca fiind afectată de o neregularitate procedurală, hotărârea judecătorească pronunțată în legătură cu acest act sau cu acest refuz și pune capăt cauzei.”

Legea privind răspunderea statului și a comunelor pentru prejudicii

13 Articolul 1 din Zakon za otgovornostta na darzhavata i na obshtinite za vredi (Legea privind răspunderea statului și a comunelor pentru prejudicii, DV nr. 60 din 5 august 1988) prevede:

„(1) [...] Statul și municipalitățile răspund pentru prejudiciile cauzate cetățenilor și persoanelor juridice prin acte nelegale, acțiuni sau omisiuni ale organelor administrative și ale funcționarilor lor, în cadrul sau cu ocazia exercitării activității administrative [...].

(2) [...] Acțiunile formulate în temeiul alineatului 1 sunt examinate în conformitate cu procedura prevăzută de Codul de procedură administrativă [...].”

Litigiul principal și întrebările preliminare

14 IG a introdus o acțiune la Varhoven administrativen sad (Curtea Administrativă Supremă) împotriva punctului 6.1.1 din anexa la Decretul privind rețeaua de termoficare (denumit în continuare „dispoziția națională în discuție”).

15 Prin decizia din 13 aprilie 2018, Varhoven administrativen sad (Curtea Administrativă Supremă), statuând în complet de trei judecători, a admis acțiunea și a anulat dispoziția națională în discuție, pentru motivul că nu permitea realizarea obiectivului de garantare a facturării energiei termice în funcție de consumul efectiv, obiectiv care decurge din articolele 9 și 10 din Directiva 2012/27, transpuse în dreptul bulgar prin articolul 155 alineatul (2) din Legea privind energia, în versiunea aplicabilă litigiului principal.

16 Ministar na energetikata (ministrul energiei, Bulgaria) a formulat o cale de atac la Varhoven administrativen sad (Curtea Administrativă Supremă), statuând în complet de cinci judecători împotriva deciziei menționate la punctul anterior.

17 Printr-un decret publicat în *Darzhaven vestnik* din 20 septembrie 2019, legiuitorul bulgar a modificat dispoziția națională în discuție.

18 Prin decizia din 11 februarie 2020, Varhoven administrativen sad (Curtea Administrativă Supremă), statuând în complet de cinci judecători, a constatat că dispoziția națională în discuție fusese modificată printr-o dispoziție ulterioară care reglementa aceleași raporturi. Pentru acest motiv, instanța respectivă a anulat decizia sa din 13 aprilie 2018 și a considerat că litigiul cu care a fost sesizată rămăsese fără obiect. Potrivit instanței menționate, în dreptul bulgar, posibilitatea de a introduce o acțiune împotriva actelor normative de punere în aplicare nu este supusă niciunui termen, însă vizează numai actele normative în vigoare, iar nu pe cele care au fost abrogate sau modificate, care nu mai intră sub incidența dreptului în vigoare la momentul la care instanța se pronunță asupra fondului. Această decizie din 11 februarie 2020 este definitivă.

- 19 În aceste împrejurări, IG a formulat o acțiune la instanța de trimitere, Administrativen sad Sofia-grad (Tribunalul Administrativ din Orașul Sofia, Bulgaria), împotriva Varhoven administrativen sad (Curtea Administrativă Supremă), pentru a obține repararea pretinselor prejudicii de ordin material și moral pe care i le-ar fi cauzat decizia din 11 februarie 2020 a acestei din urmă instanțe. În susținerea acțiunii formulate, el arată că, prin această decizie, Varhoven administrativen sad (Curtea Administrativă Supremă) a considerat că dispoziția națională în discuție era în vigoare și trebuia să își producă efectele pentru perioada cuprinsă între data introducerii acțiunii sale și cea a abrogării dispoziției respective. IG susține că a fost astfel privat de dreptul său la protecție jurisdicțională efectivă, garantat de articolul 47 din cartă, precum și de dreptul de a beneficia de aplicarea principiilor efectivității și echivalenței. În plus, el contestă temeinicia jurisprudenței Varhoven administrativen sad (Curtea Administrativă Supremă) potrivit căreia modificarea unui act normativ este asimilabilă retragerii acestuia.
- 20 La rândul său, Varhoven administrativen sad (Curtea Administrativă Supremă) arată că o decizie precum decizia sa din 11 februarie 2020, prin care se constată că litigiul cu care a fost sesizată a rămas fără obiect, nu exclude ca actul în cauză să poată face obiectul unui control de legalitate. Astfel, ar fi posibil să se aplice articolul 204 alineatul (3) din Codul de procedură administrativă, în temeiul căruia, atunci când prejudiciile sunt cauzate de un act administrativ retras, instanța în fața căreia a fost formulată acțiunea în despăgubire este competentă să constate nelegalitatea acestui act. În consecință, dreptul lui IG la o protecție jurisdicțională efectivă ar fi garantat, întrucât acesta ar putea încă să solicite repararea prejudiciilor pe care le-ar fi suferit ca urmare a adoptării dispoziției naționale în discuție.
- 21 Instanța de trimitere arată că îi este necesară o interpretare a articolului 47 din cartă pentru a se pronunța asupra litigiului cu care este sesizată. În special, această instanță ridică problema dacă modificarea unei dispoziții a unui act normativ național care, înainte de modificarea sa, a făcut obiectul unei hotărâri judecătorești prin care s-a constatat caracterul său contrar dreptului Uniunii scutește instanța sesizată cu controlul acestei decizii de obligația de a aprecia conformitatea cu dreptul Uniunii a dispoziției menționate, în forma anterioară modificării sale. De asemenea, ar trebui să se precizeze dacă faptul că, în asemenea împrejurări, se consideră că dispoziția națională în discuție a fost retrasă permite să se concluzioneze că justițiabilul care a contestat legalitatea acesteia înainte de retragerea respectivă a beneficiat de o cale de atac jurisdicțională efectivă și dacă posibilitatea, prevăzută de dreptul național, de a se aprecia conformitatea cu dreptul Uniunii a acestei dispoziții naționale numai în cadrul unei acțiuni în repararea prejudiciilor pe care acest justițiabil le-ar fi suferit ca urmare a adoptării dispoziției naționale menționate constituie o astfel de cale de atac efectivă. Instanța de trimitere arată că are îndoieli în această privință, din moment ce aceeași dispoziție națională, în versiunea anterioară modificării sale, va continua să guverneze raporturile juridice născute în perioada în care era în vigoare, în timp ce un act administrativ retras nu produce niciun efect juridic.
- 22 În aceste condiții, Administrativen sad Sofia-grad (Tribunalul Administrativ din Orașul Sofia) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:
- „1) Modificarea unei dispoziții dintr-un act normativ național, care a fost declarată anterior de instanța de apel ca fiind incompatibilă cu o dispoziție a dreptului Uniunii aplicabilă, exonerează instanța de recurs de obligația de a examina legalitatea dispoziției menționate în versiunea anterioară modificării sale, respectiv de a aprecia conformitatea acesteia cu dreptul Uniunii?

- 2) Faptul de a considera că dispoziția în discuție a fost retrasă constituie o cale de atac jurisdicțională efectivă în ceea ce privește drepturile și libertățile garantate de dreptul Uniunii (în sensul articolelor 9 și 10 din Directiva [2012/27]), respectiv constituie o asemenea cale de atac jurisdicțională efectivă situația în care posibilitatea, prevăzută de dreptul național, de a examina dacă, înainte de modificarea sa, dispoziția națională respectivă era conformă cu dreptul Uniunii există numai în cazul în care instanța este sesizată cu o acțiune concretă în repararea prejudiciilor cauzate de această dispoziție și numai în ceea ce privește persoana care a formulat acțiunea?
- 3) În cazul unui răspuns afirmativ la a doua întrebare: se poate admite ca, în perioada cuprinsă între adoptare și modificare, dispoziția în discuție să continue să reglementeze raporturile juridice aplicabile unui cerc nelimitat de persoane care nu au formulat acțiuni în repararea prejudiciului în temeiul acestei dispoziții, respectiv ca aprecierea conformității normei naționale cu norma de drept al Uniunii pentru perioada anterioară modificării să nu fi fost efectuată în privința acestor persoane?”

Cu privire la admisibilitatea cererii de decizie preliminară

- 23 În observațiile sale scrise, Varhoven administrativen sad (Curtea Administrativă Supremă) susține, în primul rând, că cererea de decizie preliminară este inadmisibilă pentru motivul că, contrar celor impuse de articolul 94 litera (c) din Regulamentul de procedură al Curții, această cerere nu conține expunerea motivelor care au determinat instanța de trimitere să pună în discuție interpretarea anumitor dispoziții ale dreptului Uniunii și nici legătura pe care aceasta o stabilește între dispozițiile respective și legislația națională aplicabilă litigiului principal, o asemenea legătură lipsind în orice caz.
- 24 Trebuie amintit în această privință că, în temeiul unei jurisprudențe constante, în cadrul procedurii prevăzute la articolul 267 TFUE, întemeiată pe o separare clară a funcțiilor între instanțele naționale și Curte, numai instanța națională este competentă să constate și să aprecieze situația de fapt din litigiul principal, precum și să interpreteze și să aplice dreptul național. De asemenea, numai instanța națională, care este sesizată cu soluționarea acestui litigiu și care trebuie să își asume răspunderea pentru hotărârea judecătorească ce urmează a fi pronunțată, are competența să aprecieze, luând în considerare particularitățile cauzei, atât necesitatea, cât și relevanța întrebărilor pe care le adresează Curții. În consecință, întrucât întrebările adresate au ca obiect interpretarea dreptului Uniunii, Curtea este, în principiu, obligată să se pronunțe (Hotărârea din 17 mai 2022, SPV Project 1503 și alții, C-693/19 și C-831/19, EU:C:2022:395, punctul 43, precum și jurisprudența citată).
- 25 Astfel, respingerea de către Curte a unei cereri de decizie preliminară formulate de o instanță națională este posibilă numai dacă este evident că interpretarea solicitată a dreptului Uniunii nu are nicio legătură cu realitatea sau cu obiectul litigiului principal, atunci când problema este de natură ipotetică sau atunci când Curtea nu dispune de elementele de fapt și de drept necesare pentru a răspunde în mod util la întrebările care i-au fost adresate (Hotărârea din 17 mai 2022, SPV Project 1503 și alții, C-693/19 și C-831/19, EU:C:2022:395, punctul 44, precum și jurisprudența citată).

- 26 În speță, din indicațiile furnizate de instanța de trimitere, rezumate la punctele 14-21 din prezenta hotărâre, reiese că această instanță este sesizată cu o acțiune în despăgubire introdusă de IG, având ca obiect repararea prejudiciului pretins suferit de acesta din urmă ca urmare a omisiunii Varhoven administrativen sad (Curtea Administrativă Supremă) de a se pronunța în ultimă instanță cu privire la acțiunea în anulare a dispoziției naționale în discuție introdusă de IG.
- 27 Potrivit aceluiași indicații, în susținerea acestei acțiuni în anulare, IG a arătat că dispoziția națională în discuție nu era conformă cu dispozițiile Directivei 2012/27, ceea ce, de altfel, a decis Varhoven administrativen sad (Curtea Administrativă Supremă), statuând în complet de trei judecători, în decizia sa din 13 aprilie 2018, prin care a admis această acțiune. Instanța de trimitere arată de asemenea că, în susținerea acțiunii sale în despăgubire, IG arată că, prin faptul că a hotărât, în conformitate cu dispozițiile dreptului procedural bulgar, că acțiunea sa în anulare rămăsese fără obiect ca urmare a abrogării dispoziției naționale în discuție, Varhoven administrativen sad (Curtea Administrativă Supremă), statuând în complet de cinci judecători, a încălcat dreptul Uniunii, întrucât a încălcat dreptul lui IG la protecție jurisdicțională efectivă, consacrat la articolul 47 din cartă. Această încălcare a dreptului Uniunii s-ar afla la originea prejudiciului pretins suferit de IG, a cărui reparare o urmărește acesta din urmă în fața instanței de trimitere.
- 28 Aceste indicații permit să se înțeleagă atât motivele care au determinat instanța de trimitere să pună în discuție interpretarea dreptului Uniunii, cât și legătura pe care ea o stabilește între acesta și, în special, normele de procedură ale dreptului bulgar care au determinat Varhoven administrativen sad (Curtea Administrativă Supremă) să considere, statuând în complet de cinci judecători, că acțiunea în anulare formulată de IG a rămas fără obiect, ceea ce, potrivit acestuia din urmă, i-a cauzat un prejudiciu.
- 29 Rezultă că cererea de decizie preliminară este conformă cu cerințele articolului 94 litera (c) din Regulamentul de procedură.
- 30 În al doilea rând, în ceea ce privește argumentul Varhoven administrativen sad (Curtea Administrativă Supremă) potrivit căruia, în esență, cererea de decizie preliminară este inadmisibilă întrucât urmărește să repună în discuție autoritatea de lucru judecat a deciziei acestei instanțe din 11 februarie 2020, este suficient să se arate că litigiul principal are ca obiect repararea prejudiciului pretins suferit de IG ca urmare a acestei din urmă decizii care, potrivit lui IG, încalcă dreptul Uniunii. Or, recunoașterea principiului răspunderii statului pentru încălcarea dreptului Uniunii ca urmare a deciziei unei instanțe de ultim grad de jurisdicție nu are în sine drept consecință repunerea în discuție a autorității de lucru judecat a unei asemenea decizii (Hotărârea din 30 septembrie 2003, Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, punctul 39).
- 31 În consecință, cererea de decizie preliminară este admisibilă.

Cu privire la întrebările preliminare

Cu privire la prima și la a doua întrebare

- 32 Prin intermediul primei și al celei de a doua întrebări, care este necesar să fie analizate împreună, instanța de trimitere urmărește în esență să se stabilească dacă articolul 47 din cartă, precum și principiile echivalenței și efectivității trebuie să fie interpretate în sensul că se opun unei norme de procedură a unui stat membru în temeiul căreia, atunci când o dispoziție de drept intern

atacată printr-o acțiune în anulare pentru motivul că ar fi contrară dreptului Uniunii este abrogată și încetează, prin urmare, să își producă efectele pentru viitor, se consideră că litigiul a rămas fără obiect, astfel încât nu mai este necesară pronunțarea.

- 33 Conform unei jurisprudențe constante a Curții, în lipsa unor norme ale Uniunii în materie, revine ordinii juridice interne a fiecărui stat membru atribuția de a stabili modalitățile procedurale aplicabile acțiunilor în justiție destinate să asigure protecția drepturilor conferite justițiabililor, în temeiul principiului autonomiei procedurale, cu condiția însă ca acestea să nu fie mai puțin favorabile decât cele aplicabile unor situații similare supuse dreptului intern (principiul echivalenței) și să nu facă imposibilă în practică sau excesiv de dificilă exercitarea drepturilor conferite de dreptul Uniunii (principiul efectivității) [Hotărârea din 15 aprilie 2021, *État belge* (Elemente ulterioare deciziei de transfer), C-194/19, EU:C:2021:270, punctul 42 și jurisprudența citată].
- 34 După cum a amintit domnul avocat general la punctul 34 din concluzii, din jurisprudența Curții reiese de asemenea că principiul protecției jurisdicționale efective garantat prin articolul 47 din cartă nu impune, prin el însuși, existența unei acțiuni de sine stătătoare prin care să se urmărească, pe cale principală, contestarea conformității prevederilor interne cu normele dreptului Uniunii, în măsura în care există una sau mai multe căi de atac care permit, pe cale incidentală, asigurarea respectării drepturilor pe care justițiabilii le au în temeiul dreptului Uniunii [Hotărârea din 13 martie 2007, *Unibet*, C-432/05, EU:C:2007:163, punctul 47, și Hotărârea din 24 septembrie 2020, *YS* (Pensii ocupaționale ale personalului de conducere), C-223/19, EU:C:2020:753, punctul 96].
- 35 În special, Curtea a hotărât că deplina eficacitate a dreptului Uniunii și protecția efectivă a drepturilor conferite de acesta particularilor pot, eventual, să fie asigurate de principiul răspunderii statului pentru prejudiciile cauzate particularilor prin încălcări ale dreptului Uniunii care îi sunt imputabile, principiul respectiv fiind inerent sistemului tratatelor pe care aceasta din urmă se întemeiază (Hotărârea din 19 decembrie 2019, *Deutsche Umwelthilfe*, C-752/18, EU:C:2019:1114, punctul 54).
- 36 Or, prima și a doua întrebare adresate de instanța de trimitere se referă la ipoteza unui stat membru care a ales să prevadă, în ordinea sa juridică internă, o cale de atac de sine stătătoare, care permite să se solicite anularea unei dispoziții naționale pentru motivul, printre altele, al neconformității acesteia cu dreptul Uniunii, prevăzând totodată că, în cazul abrogării dispoziției respective, se consideră că acțiunea în anulare este lipsită de obiect, astfel încât nu mai este necesară pronunțarea cu privire la aceasta.
- 37 Prin urmare, pentru a se răspunde la aceste întrebări, este necesar să se aprecieze, în lumina jurisprudenței citate la punctele 33-35 din prezenta hotărâre, dacă o asemenea reglementare procedurală națională este conformă cu principiile echivalenței și efectivității.
- 38 În ceea ce privește, în primul rând, principiul echivalenței, o normă de procedură națională precum cea în discuție în litigiul principal este conformă cu acest principiu în măsura în care se aplică fără distincție oricărei acțiuni în anulare a unei dispoziții naționale, indiferent de temeiul acesteia, iar nu numai acțiunilor întemeiate pe caracterul pretins contrar dreptului Uniunii al dispoziției atacate.

- 39 În speță, după cum a arătat domnul avocat general la punctele 52 și 53 din concluzii, din indicațiile furnizate de instanța de trimitere reiese că norma de procedură care a determinat Varhoven administrativen sad (Curtea Administrativă Supremă) să decidă că acțiunea în anulare formulată de IG a rămas fără obiect nu este aplicabilă exclusiv acțiunilor în anularea unei dispoziții naționale care sunt întemeiate pe motive bazate pe dreptul Uniunii. Revine însă instanței de trimitere sarcina de a verifica dacă aceasta este efectiv situația.
- 40 Sub rezerva acestei verificări, o asemenea normă de procedură națională este conformă cu principiul echivalenței.
- 41 În al doilea rând, în ceea ce privește conformitatea cu principiul efectivității a unei norme de procedură naționale precum cea în discuție în litigiul principal, trebuie să se constate, desigur, că abrogarea unei dispoziții de drept național nu are același efect, în drept, ca anularea acesteia.
- 42 Astfel, în timp ce abrogarea unei asemenea dispoziții nu produce efecte decât pentru viitor (*ex nunc*), astfel încât nu repune în discuție caracterul dobândit al efectelor juridice produse de dispoziția abrogată asupra unor situații existente, anularea unei dispoziții de drept național operează în mod retroactiv (*ex tunc*) începând, în principiu, de la data adoptării sale, astfel încât efectele produse de aceasta asupra unor situații existente dispar începând de la aceeași dată.
- 43 Acestea fiind precizate, trebuie arătat de asemenea că nu este exclus ca abrogarea, în cursul procedurii, a unei dispoziții de drept național a cărei anulare o urmărește un reclamant să producă, în privința acestuia din urmă, ținând seama de situația sa specială, aceleași efecte juridice ca anularea pe care o solicita.
- 44 Aceasta va fi situația printre altele în cazul în care, prin acțiunea sa în anulare, reclamantul respectiv ar urmări numai ca dispoziția atacată să nu producă, în viitor, efecte juridice pe care le consideră prejudiciabile, în condițiile în care eventualele efecte deja produse de aceeași dispoziție nu îl privesc.
- 45 Astfel, în ipoteza avută în vedere la cele două puncte precedente, nu se poate considera că principiul efectivității se opune unei reglementări naționale în temeiul căreia instanța sesizată cu acțiunea în anulare împotriva dispoziției abrogate decide că nu este necesar să se pronunțe, pentru motivul că această acțiune a rămas fără obiect. Astfel, într-o asemenea situație, ar fi excesiv să se impună instanței naționale competente să se pronunțe asupra fondului litigiului, în condițiile în care, ca urmare a abrogării dispoziției atacate, reclamantul a obținut deja rezultatul pe care dorea să îl obțină prin introducerea acțiunii sale în anulare.
- 46 Cu toate acestea, este de asemenea posibil ca, prin solicitarea anulării unei dispoziții naționale, un reclamant să urmărească să o obțină și pe cea a efectelor juridice născute din aplicarea acestei dispoziții și care i-ar cauza un prejudiciu. Într-o asemenea ipoteză, simpla abrogare a dispoziției menționate nu ar avea drept consecință dispariția acestor efecte trecute, iar aplicarea, într-o asemenea situație, a unei dispoziții procedurale naționale în temeiul căreia se pune capăt litigiului pentru motivul că a rămas fără obiect poate priva reclamantul de o protecție jurisdicțională efectivă.
- 47 O asemenea concluzie nu poate fi repusă în discuție pentru simplul motiv că, în conformitate cu jurisprudența citată la punctul 34 din prezenta hotărâre, statul membru în cauză nu era obligat să prevadă în dreptul său intern o acțiune de sine stătătoare prin care să se conteste conformitatea

dispozițiilor naționale cu normele dreptului Uniunii sau că acest drept intern prevede o acțiune în despăgubire pentru repararea prejudiciului pretins suferit ca urmare a aplicării unei dispoziții naționale contrare dreptului Uniunii.

- 48 În această privință, trebuie arătat că justițiabilii trebuie să aleagă, dintre diferitele căi de atac eventual prevăzute de dreptul intern, pe cea pe care o consideră cea mai adecvată obiectivelor lor și căreia îi vor consacra resursele lor.
- 49 Astfel, nu se poate exclude ca un justițiabil care se consideră lezat de efectele produse de aplicarea unei dispoziții naționale pretins contrare unei directive să decidă, pentru a înlătura aceste efecte, să introducă mai degrabă o acțiune în anulare împotriva acestei dispoziții, în cazul în care o asemenea cale de atac este prevăzută de dreptul intern, decât o acțiune în despăgubire împotriva statului membru în cauză.
- 50 Astfel, anularea dispoziției naționale contrare directivei în discuție va determina de asemenea eliminarea retroactivă a efectelor juridice pe care le-a produs această dispoziție, ceea ce justițiabilul va considera poate preferabil unor eventuale daune interese suportate de statul membru în cauză pentru repararea prejudiciului suferit ca urmare a acestor efecte juridice.
- 51 Astfel, din motivele care figurează la punctele 48 și 49 din prezenta hotărâre reiese că situația unui reclamant resortisant al unui stat membru al cărui drept intern nu prevede o acțiune de sine stătătoare având ca obiect, cu titlu principal, contestarea conformității unei dispoziții naționale cu dreptul Uniunii nu poate fi comparată cu cea a justițiabililor dintr-un alt stat membru al cărui drept procedural intern prevede o asemenea acțiune care însă poate fi considerată ca fiind lipsită de obiect în cazul abrogării dispoziției atacate.
- 52 În această din urmă ipoteză, a decide că acțiunea a fost lipsită de obiect și că nu mai este necesară pronunțarea în cazul abrogării dispoziției atacate, fără ca reclamantul să aibă posibilitatea de a demonstra că, în pofida acestei abrogări, are în continuare un interes în anularea dispoziției menționate, poate face excesiv de dificilă exercitarea drepturilor conferite acestui reclamant de dreptul Uniunii.
- 53 Posibilitatea reclamantului menționat de a introduce, într-o asemenea ipoteză, o nouă acțiune în despăgubire împotriva statului membru în cauză prin care să solicite repararea prejudiciului pretins suferit ca urmare a efectelor produse de aplicarea dispoziției atacate și, în acest scop, să se statueze, de această dată cu titlu incidental, că dispoziția respectivă este incompatibilă cu dreptul Uniunii nu va fi suficientă pentru a garanta dreptul aceluiași reclamant la protecție jurisdicțională efectivă, întrucât, pentru motivele arătate la punctul 48 din prezenta hotărâre, nu este exclus să rezulte inconveniente procedurale pentru acesta, în special în materie de cost, de durată și de norme privind reprezentarea, de natură să facă excesiv de dificilă exercitarea drepturilor conferite de dreptul Uniunii (a se vedea prin analogie Hotărârea din 15 aprilie 2008, Impact, C-268/06, EU:C:2008:223, punctul 51).
- 54 Acest lucru riscă *a fortiori* să se întâmple în cazul în care abrogarea dispoziției atacate și constatarea pierderii obiectului acțiunii prin care se solicită anularea acesteia intervin într-un stadiu avansat al procedurii, așa cum a fost situația în prezenta cauză, în care pierderea obiectului litigiului a fost constatată în procedura de recurs.

- 55 În consecință, deși principiul protecției jurisdicționale efective recunoscut în dreptul Uniunii nu se poate opune, în toate cazurile, ca o acțiune în anularea unei dispoziții naționale pretins contrare dreptului Uniunii să fie considerată rămasă fără obiect în cazul abrogării dispoziției atacate, el se opune, în schimb, încheierii procedurii pentru un asemenea motiv fără ca părțile să își fi putut susține în prealabil eventualul interes ca procedura să fie continuată și, prin urmare, fără ca această decizie să țină seama de un asemenea interes.
- 56 Ținând seama de toate motivele care precedă, este necesar să se răspundă la prima și la a doua întrebare că principiul efectivității, astfel cum este consacrat la articolul 47 din cartă, trebuie să fie interpretat în sensul că se opune unei norme de procedură a unui stat membru în temeiul căreia, atunci când o dispoziție de drept intern atacată printr-o acțiune în anulare pentru motivul că ar fi contrară dreptului Uniunii este abrogată și încetează, prin urmare, să își producă efectele pentru viitor, se consideră că litigiul a rămas fără obiect, astfel încât nu mai este necesară pronunțarea, fără ca părțile să își fi putut susține în prealabil eventualul interes în continuarea procedurii și fără să se fi ținut seama de un asemenea interes.

Cu privire la a treia întrebare

- 57 Având în vedere răspunsul dat la prima și la a doua întrebare, nu este necesar să se răspundă la a treia întrebare.

Cu privire la cheltuielile de judecată

- 58 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a cincea) declară:

Principiul efectivității, astfel cum este consacrat la articolul 47 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, trebuie să fie interpretat în sensul că se opune unei norme de procedură a unui stat membru în temeiul căreia, atunci când o dispoziție de drept intern atacată printr-o acțiune în anulare pentru motivul că ar fi contrară dreptului Uniunii este abrogată și încetează, prin urmare, să își producă efectele pentru viitor, se consideră că litigiul a rămas fără obiect, astfel încât nu mai este necesară pronunțarea, fără ca părțile să își fi putut susține în prealabil eventualul interes în continuarea procedurii și fără să se fi ținut seama de un asemenea interes.

Semnături